

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven



Natuurvereniging
KNNV

2025 • nr 2

Mededelingen • Excursies • Lezingen • Verslagen • Artikelen

Venkraai *Het verenigingsblad van de KNNV - afdeling Eindhoven*



(Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging, Vereniging voor Veldbiologie)

De verschijningsdata zijn: 20 februari, 20 mei, 1 september en 20 december.

Kopij kan tot uiterlijk 4 weken voor verschijning worden ingeleverd bij de eindredacteur.

Eindredactie en opmaak

Gerard Vos, 040-2217857, redactie@eindhoven.knnv.nl

Redactieleden

Rob Aarts, 040-2531773 - John Bruinsma, 0499-473384 - Jan Schellekens, 040-2435473

"Venkraai" is een streeknaam voor de Zwarte stern, die vroeger in de omgeving van Eindhoven voorkwam als broedvogel op vennen.

De KNNV is een landelijke vereniging, opgericht in 1901. Het doel is natuurstudie en -bescherming door middel van inventarisaties en activiteiten als excursies, lezingen en cursussen.

De afdeling Eindhoven - opgericht in 1945 - is op al deze terreinen actief, o.a. in een aantal werkgroepen, zie hieronder. Het aantal leden bedraagt ongeveer 250.

Het lidmaatschapsgeld voor 2025 is € 37,50 voor een gewoon lid, € 16,00 voor een huisgenootlid, en € 21,50 voor een jongerenlid (Het jongerenlidmaatschap geldt t/m het jaar waarin men 30 jaar wordt). Bij toetreden na 30 juni geldt de helft van deze bedragen. Over te maken op de rekening van KNNV Afd. Ehv., IBAN: NL27INGB0001066049, BIC: INGBNL2A.

Gewone leden ontvangen naast de Venkraai het landelijke KNNV-tijdschrift 'Natura' 4x per jaar.

Een informatiepakket voor toekomstige leden ligt bij de ledenadministratie gereed.

Aanmelden en opzeggen kan bij de ledenadministrateur, zie hieronder.

Kopij

De volgende Venkraai komt uit op 1 september 2025. Kopij aanleveren vóór 1 augustus 2025, per e-mail: redactie@eindhoven.knnv.nl. De redactie behoudt zich het recht voor, kopij aan te passen of in te korten.

Contact

Bestuur

Voorzitter: Sjef Ernes, 06-5515 4731,
voorzitter@eindhoven.knnv.nl

Secretaris

Ella Haven, 06-2242 3981,
secretaris@eindhoven.knnv.nl

Penningmeester

Alfonso Gil Cantabrana, 06-5337 0976
penningmeester@eindhoven.knnv.nl

Publiciteit

Jan Lanter, 06-4974 0889,
publiciteit@eindhoven.knnv.nl

Lid

Trudy Mennen, 06-1654 6882,
bestuur1@eindhoven.knnv.nl

Lid

Hans van Sprang, 040-2217853,
bestuur2@eindhoven.knnv.nl

Ledenadministratie

Ludy Aarts, 040-2531773,
ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Lezingen

Vacant, tijdelijk Ursula Elskamp, 040-2126288, lezingen@eindhoven.knnv.nl

Cursussen

Ursula Elskamp, 040-2126288,
cursussen@eindhoven.knnv.nl

Vertrouwenspersoon

Annemieke van Vucht, 0499-398897,
annemiekevanvucht@kpnmail.nl

Commissies

Excursiecommissie

Natascha Jaegers, 06-4178 0780,
excursie@eindhoven.knnv.nl

Natuurbeschermingscommissie

Jacqueline van Heek, 040-2110213,
natuurbescherming@eindhoven.knnv.nl

Werkgroepen

Vogelwerkgroep

Gerard Tielemans, 06-1551 6992, vwg@eindhoven.knnv.nl

Vogelgroep

Willy Meijer, 040-2428043, vogels@eindhoven.knnv.nl

Floristische werkgroep

Wim van der Ven, 06-2304 7990, fwe@eindhoven.knnv.nl

Insectenwerkgroep

Piet Tutelaers, 040-2854670, insecten@eindhoven.knnv.nl

Mossenwerkgroep

Marleen Smulders, 06-2002 4568, mossen@eindhoven.knnv.nl

Micro-hydrobiologische werkgroep

Joost van de Sande, 0497-591547,
micro-hydrobiologie@eindhoven.knnv.nl

Paddenstoelenwerkgroep

Annie Dirx, 06-13052114, anniedirxvanhees@outlook.com

Plantenwerkgroep

Petra van Leeuwen, 040-2114070, planten@eindhoven.knnv.nl

Natuurhistorisch archief

Dit bevat alle Wetenschappelijke Mededelingen, uitgaven van de Stichting Uitgeverij KNNV, inventarisatierapporten, Venkraaien, Dubbelloven, excursieverslagen en andere literatuur. Ieder lid van de afdeling kan gebruik maken van dit archief. Inlichtingen bij Jan Lanter, 06-49740889, secretaris@eindhoven.knnv.nl

Tweedehands natuurboeken

Informatie: knnv.nl/lees-mee/tweedehands-boeken

Website

eindhoven.knnv.nl

Leon Dings, 06-5389 7198, webredactie@eindhoven.knnv.nl

Ontmoetingsgebouw

IVN-KNNV-gebouw d'n Aard, Ariespad 5, 5503EZ Veldhoven.

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven

Zomer 2025

Berichten	“Even vooraf-38”	2
	Afscheid Toon van der Schans	3
	Wijzigingen ledenbestand	3
	Oproep	6
Excursies	Zo 1 jun Beekdal van Dommel en Keersop	4
	Za 21 jun De Mortelen	4
	Za 12 jul Smalwaterroute	4
	Za 23 aug Mookerheide	5
	Za 30 aug Stadsexcursie in de avond	5
	Za 13 sep De Geelders	6
	Excursies van de Vogelwerkgroep	6
Cursussen	“Bramen in Brabant”	6
Excursieverslagen	Excursie Vogelgroep naar Soerendonks Goor op 2 februari	7
	Excursie Vogelgroep naar De Lange Vlieter op 2 maart	8
	Weer naar het Achtereinds Laag op 9 maart	8
	Excursie naar het Savelsbos op 5 april	9
	Excursie van de Vogelgroep naar Maren-Kessel en de Hemelrijkse Waard op 6 april	10
	Excursie van de Vogelgroep naar Munnikenland op 20 april	11
Artikelen	Floristisch onderzoek in een lindenbos bij de Hazenputten, Sint-Oedenrode	12
	Sprinkhanen en Sieralgen in de Scheeken, Gemeente Best, in 2023 en 2024	16
	Waar zijn in de winter Vuurgoudhanen in de Kempen te vinden?	18
	Hoeveel sexappeal heeft vogelzang?	21
	Uit de historie van de Venkraai, aflevering 27 (1969)	25

“Even vooraf-38”

Sjef Ernes

Voorzitter, KNNV afdeling Eindhoven



De lente is volop gearriveerd. Het zijn zonnige dagen, de grijze dagen van de winter lijken voorbij. Maar of we blij moeten zijn met 20 graden in maart?

We weten niet zeker of ook dit duidt op de voortgaande klimaatverandering. Feit is en blijft dat we alle mooie

beloften ten spijt de afremmingsdoelstellingen NIET gaan halen. Dat is slecht nieuws, zeker voor de natuur.

Maar goed, de lente is begonnen. Waarnemingen vliegen ons om de oren en dat is heerlijk nieuws.

Onze laatste ALV was geslaagd. Natuurlijk zijn de drie nieuwe bestuursleden Ella, Hans en Alfonso, bij acclamatie verkozen en ook het aanblijven van Trudy is goed nieuws. Daarmee zijn we op volle sterkte en dat is nodig. Want er was ook brede instemming met het gepresenteerde meerjarenplan, wat ambitieus is, zeker, maar ook enthousiasmerend.

En met plezier meld ik de eerste wapenfeiten: er is een “jongeren” initiatief, getrokken door Kevin Warmerdam. Hij heeft zijn leeftijdgenoten (50-minners, smile) uitgenodigd voor een excursie in zijn eigen bosperceel. Dan wordt ook besproken wat de KNNV en onze jongere werkende/studerende leden voor elkaar kunnen betekenen en wat daarvoor nodig is.

Ook is er een biodiversiteit-contactgroep gestart o.l.v. Peter Zomer. Hun eerste wapenfeit zal de Dag van de Biodiversiteit zijn (25 mei, onder voorbehoud). Misschien de start voor een meerjarige agenda voor een biodiversiteit-werkgroep? Gedetailleerde informatie volgt via de mail service van Ludy.

Er worden contacten gelegd met Engelstalige studenten/expats over hun interesse in de KNNV.

En dan dat woordje “wegleren” dat in het meerjarenplan is onderstreept. Een aantal werkgroepen is met het bestuur in gesprek over hoe we kennisoverdracht kunnen vormgeven en drempels verlagen voor die werkgroepen waar het instapniveau nu torenhoog is.

De kluslijst heeft ambassadeurs opgeleverd (voor opendagen-markten) en de bemensing van de welkomstcommissie is rond. De vernieuwde excursiecommissie is voortvarend gestart.

Ook is de eerste test met een Digitale Nieuwsbrief goed verlopen. Maar we zoeken nog redactieleden, hoe meer hoe liever.

Kijk alsjeblieft nog eens naar de klussenlijst, op de website. Want er staan nog belangrijke klussen open! Het kenmerk van klussen is dat het gaat om weinig tijdrovende activiteiten, met een grote mate van flexibiliteit en met een duidelijke kop en staart. Je weet waar je aan begint en je weet ook wanneer je klaar bent. Variërend van enkele uren per jaar tot een paar dagdelen per jaar verspreid over het jaar. Doen! Zeker leuk als je het met zijn tweeën (of drieën) doet.

Tijd voor het bestuur om achterover te leunen? Zeker niet! Het jaarlijkse overleg met de gemeente heeft onderstreept hoe belangrijk zij onze bijdrage vindt in natuurbescherming, met waarnemingen en rapporten. Onze permanente bijdrage aan Trefpunt Groen Eindhoven wordt enorm gewaardeerd. Ook van Brabants Landschap zijn complimenten ontvangen voor onze inventarisaties in adoptiegebied Gijzenrooi. En samen met andere groene organisaties volgen we de ontwikkelingen in en rond de Wielewaal op de voet.

Ja, de lente is begonnen. Geniet ervan !!

Afscheid Toon van der Schans

Wim van der Ven

Namens de Floristische Werkgroep

Op 25 maart 2025 hebben we afscheid moeten nemen van ons werkgroeplid Toon van der Schans. Toon is 25 jaar lid geweest van de Floristische Werkgroep waar hij een grote bijdrage leverde aan de kennis van verwilderde cultuurgewassen. Dat deed hij tijdens onze excursies maar ook bij de herziening van het herbarium. Als hij het antwoord niet meteen wist dan nam hij een takje mee naar huis. Daar zocht hij in zijn boeken tot hij de plant op naam bracht. Hij schreef nauwgezet op hoe hij op de naam was gekomen, inclusief de literatuur die hij daarbij geraadpleegd had.

Van de andere kant leerde Toon weer van ons over wilde planten. Daar genoot hij altijd van. Dat hij in Uden en Veghel bij het IVN actief was konden wij

ook merken. Toon wist altijd wel iets over planten te vertellen. Dat deed hij op zijn kenmerkende, enthousiasmerende manier.

Een paar jaar geleden begon hij te klagen dat hij de namen van planten niet meteen kon zeggen. De laatste keer dat hij aan het herbarium actief was kwam hij vertellen dat hij er mee moest stoppen. Hij was een beetje verdwaald onderweg van Uden naar Veldhoven. Een aantal leden hebben contact met hem gehouden ook nadat hij in een verzorgingshuis woonde, hij waardeerde dat bezoek. Vond het fijn dat hij nog steeds bij onze werkgroep betrokken werd.

Op 18 maart 2025 is Toon op 89-jarige leeftijd overleden.

Wijzigingen ledenbestand van 25-1-2024 t/m 25-4-2025

Nieuw lid

Mevr. C. van Leeuwaarden	Veldhoven
Dhr. C. de Vaal	Eindhoven
Mevr. S. Meulenberg	Eindhoven
Mevr. M. Verspeek	Veldhoven
Mevr. S. Brackel	Waalre
Mevr. A. Hoeks	Veldhoven
Dhr. A. Bakvis	Eindhoven
Dhr. A. van Kan	Veldhoven
Mevr. W. van de Wielen	Veldhoven
Mevr. C. van der Linden	Veldhoven
Mevr. R. Jansens	Eindhoven
Mevr. L. van der Hoorn	Veldhoven

Nieuw lid

Mevr. E. Leermakers	Wintelre
Mevr. I. Coremans	Veldhoven
Mevr. J. Bolhuis	Eindhoven
Dhr. B. Smit	Eindhoven

Overleden

Mevr. L. Keijsper-Meijer	Heeze
--------------------------	-------

Geen lid meer per 1-1-2026

Dhr. T. Koks	Maarheeze
Dhr. F. Dekkers	Waalre
Dhr. B. Beukers	Deurne

Stuur wijzigingen naar onze ledenadministrateur: ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Excursies

- **Aanmelden bij de excursieleider is noodzakelijk, tenzij anders is aangegeven.**
Er kan immers een kleine wijziging zijn, en vervoer kan aangepast worden. En mocht een excursie niet doorgaan, dan kunnen degenen die zich hebben aangemeld worden ingelicht.
- Mogelijk worden er tijdens een excursie foto's gemaakt waar deelnemers op staan.
Als u daar bezwaar tegen heeft, wilt u dat dan kenbaar maken.
- Zorg voor proviand (eten en drinken) en neem regenkleding mee, evt. laarzen.
- En natuurlijk.... een veldkijker, een loepje, je favoriete boek om iets in op te zoeken.
- Let bij colonne rijden altijd op degenen die volgen, dit om elkaar niet uit het oog te verliezen.
- De chauffeur kan de route ontvangen van, of vragen aan de excursieleider.
- Ook niet-KNNV-leden zijn van harte welkom.
- Het KNNV-principe is: We leren van en ontdekken met elkaar, ieder brengt het hare of zijne in.

Zo 1 juni - Excursie naar het beekdal van Dommel en Keersop, met Elshouters en Heike

Thema: Algemeen
Leiding: Jacques van Kessel, 040-2531211, j.kessel51@upcmail.nl
Start: 9:00 uur - Parkeerplaats Volmolen, Waalre
Duur: 3 uur
Aanmelden: Via de KNNV-website of per mail: excursie@eindhoven.knnv

Het beekdal van de Dommel is een Natura 2000 gebied. Wij bezoeken een deel ten zuiden van de watermolen de Volmolen met mooi moerasbos en kleine graslanden met houtsingels. In de beken komen Bevers voor en in de bossen een variatie aan zangvogels.

Een prachtig kleinschalig landschap met het Loondermolenpad, een gebied dat grotendeels door Natuurmonumenten wordt beheerd. Er zijn in het zuidelijke deel gronden aangekocht en hier zijn mooie brede houtsingels aangelegd.



Bonte vliegenvanger – Foto: Gerard Vos

Za 21 juni – Excursie naar de Mortelen

Thema: Landschap, vlinders, boomkijkers
Leiding: Freek Smedema, 06-1506 2383
Lengte: Ca. 6 km (halve dag)
Tijd: 9:00 uur, Parkeerplaats Orionstraat Eindhoven (tegenover Albert Heijn) of 9:30 uur bij het informatiebord nabij Lopensestraat 10 in Oirschot.
Aanmelden: Via de KNNV-website of per mail: excursie@eindhoven.knnv.nl

Tussen Oirschot en Boxtel liggen de Mortelen. Hier ontvouwt zich een kleinschalig landschap waar de ruilverkaveling en schaalvergroting aan voorbij zijn gegaan. Het gebied is bekend om de orchideeën die er groeien en de vlinders die er voorkomen. Een aantal jaren terug is de Boomkikker opnieuw geïntroduceerd, en met succes. Inmiddels heeft zich een flinke populatie gevormd. Het gebied is verder rijk aan zangvogels en Spechten.

We wandelen door een afwisselend gebied met statige lanen, kleinschalige akkers, houtsingels, natte weilanden en broekbos.

Na afloop is er gelegenheid om wat drinken of een hapje te eten bij 'de Vrolijke Jager'. Ga mee en ontdek dit pareltje op een steenworp afstand van Eindhoven!

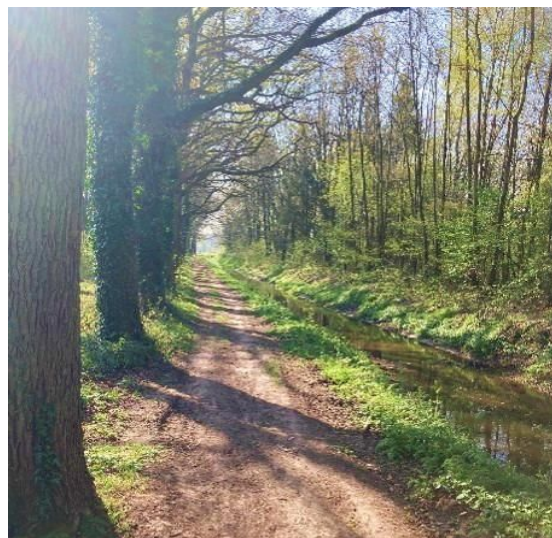


Foto: Freek Smedema

Za 12 jul - Excursie naar de Smalwaterroute

Thema: Landschap, Vlinders, Libellen
Leiding: Rob van Vucht
Duur: Halve dag, rond 14:00 uur terug
Tijd: 9:00 uur, Parkeerplaats Orionstraat Eindhoven (tegenover Albert Heijn)
Aanmelden: Via de KNNV-website of per e-mail aan excursie@eindhoven.knnv.nl

Deze wandeling volgt de Beerze en na de afsplitsing van het Smalwater zijn voornaamste zijtak, de Kleine Aa, in zijn loop tussen de Kampina en Lennisheuvel bij Boxtel.

De oevers zijn vrij nat en in de zomer weelderig begroeid en deels beschaduwd, er is dan een rijk insectenleven.



Kleine vuurvinders – Foto: Ursula Elskamp

Za 23 aug - Excursie naar de Mookerheide

Thema: Landschap, Flora,

Leiding: Rob van Vucht

Duur: Hele dag, rond 17:00 uur terug

Tijd: 9:00 uur, Parkeerplaats Orionstraat Eindhoven (tegenover Albert Heijn)

Aanmelden: Via de KNNV-website of per e-mail aan excursie@eindhoven.knnv.nl

De wandeling, ten zuidoosten van Nijmegen op de rafelrand van de stuwwal, bevat een bekende heide-topper: de op westhellingen gelegen heide rond de Heumense en Mooker Schans met prachtige uitzichten. Verder lopen we heuvelend door mooie gevarieerde bossen (o.a. beukenlanen), met enkele wat steilere stukjes.

We volgen grotendeels een route van Staatsbosbeheer, de lengte is ca. 9 km. We kunnen deze in overleg uitbreiden met een ommetje langs de oude spoorbaan naar Kleef, op zoek naar internationale bermflora.



Speerdistelboorvlieg – Foto: Jan kersten

Za 30 aug - Stadsexcursie in de avond

Thema: Vleermuizen, stadsnatuur, Bevers

Leiding: Ella Haven en Freek Smedema, 06-1506 2383

Duur: Ca. 2 uur

Tijd: 19:45 uur, hoofdingang Van Abbe Museum, Stratumseind 2 Eindhoven

Aanmelden: Via de KNNV-website of per mail: excursie@eindhoven.knnv.nl

Een spannende ontdekkingstocht langs de Dommel in de avondschemering. We gaan op zoek naar vleermuizen, bevers en andere nachtelijke bewoners van de Eindhovense stadsnatuur.

Rond het Van Abbe Museum heb je een goede kans om vleermuizen te zien. Met een bat-detector kunnen we hun ultrasone geluiden hoorbaar maken en proberen we verschillende soorten op te sporen. Eind augustus begint de baltstijd en met wat geluk kunnen we ook hun baltsgeluiden waarnemen.

En verder hopen we natuurlijk dat een Bever zijn of haar snuit om de hoek steekt.



Gewone grootoorvleermuis *Plecotus auritus*, Foto: Saxifraga - Kees Marijnissen

Za 13 sep – Excursie naar De Geelders

Leiding: Rob van Vucht

Duur: Halve dag

Nadere gegevens volgen in de komende Venkraai.

Excursies van de Vogelwerkgroep

Datum	Gebied	Vertrek	Tijd	Contact
Za 24 mei	De Groene Jonker (Nieuwkoop)	Orionstraat	8:00 uur	Martien
Wo 4 juni	De Zouweboezem	Orionstraat	9:00 uur	Martien
Za 14 juni	Avondexcursie De Brand: Boomkikkers Aansluitend Loonse en Drunense duinen: Nachtzwaluwen – Thuiskomst na middernacht Reservedatum: Wo 18 juni	Orionstraat	20:00 uur	José
Za 28 juni	Molenplas Stevensweert	Gerardusplein	8:00 uur	Marjan
Wo 2 juli	Noordpolder Ossendrecht en Tholen	Orionstraat	9:00 uur	Rob en Annemieke
Za 6 sep	Biesbosch	Orionstraat	9:00 uur	Rob en Annemieke

Contactpersonen

Martien Helmig	06 - 51435582	<i>m.helmig@bbhmail.nl</i>
Annemieke van Vucht	0499 - 398897	<i>annemiekevanvucht@kpnmail.nl</i>
José Walthuis	06 - 48776774	<i>jose.walthuis@kpnmail.nl</i>
Marjan van Stratum	06 - 22873950	<i>mvanstratum@hotmail.com</i>

Cursussen

Minicursus “Bramen in Brabant”

Docent: Rienk Jan Bijlsma

Datum: Za 19 juli 2025

Aanvang en duur: 10:00 - 16:00 uur (voorstel)

Om 10:00 uur beginnen we met een presentatie over Bramen door Rienk Jan Bijlsma, ecooloog en bramenspecialist, in het IVN-KNNV gebouw “D’n Aard”, Ariespad 5, 5503 EZ Veldhoven.

Aansluitend is er een excursie naar een gebied in de regio met bijzondere bramen. Details daarover volgen eind mei, evenals kosten voor deelname en aanmelding: zie t.z.t. de agenda van *eindhoven.knnv.nl*.

Lunch zelf meenemen!



Braamstruiken zijn geliefd bij Boomkikkers
Foto: Gerard Vos

Oproep

Op de website staat de kluslijst. Kijk er nog eens naar en meld je aan om iets te doen. Urgent zoeken we een coördinator Cursussen voor 2026. En Redactieleden voor de Digitale Nieuwsbrief.

Meld je aan, alleen of met iemand samen, bij een van de bestuursleden of via de website.

Het bestuur

Excursieverslagen

Excursie van de Vogelgroep naar het Soerendonks Goor op 2 februari

Tekst en foto's: Hans van Sprang



Minus 4 graden op de thermometer en als we om 9 uur aan komen bij de parkeerplaats staan daar al een aantal medewandelaars met vele lagen kleding te wachten. Eindelijk een keer dat we niet door regen of mist tot uitstel hebben moeten besluiten. Heerlijk helder weer en iedereen blaakt van enthousiasme. Zelfs het feit dat de handen door handschoenen heen fors afkoelen mag de pret niet drukken. En de natuur, wat knapt de gewone natuur op van een beetje zon en een laagje rijp. Vogels daarentegen knappen een beetje af op zulke omstandigheden lijkt het. De Nonnetjes op het Goor zijn vertrokken, gelukkig zijn andere Eenden en Ganzen er nog wel en ook de kolonie Zilverreigers is prominent zichtbaar in beeld. De constatering is dat je veel meer Zilverreigers ziet dan Blauwe reigers, gevolgd door een tweede constatering: je moet veel meer moeite doen om een Blauwe reiger te zien want hij steekt veel minder af tegen de achtergrond.

Voor vandaag is een duidelijk doel te stellen: de Klapekster zien en liefst op de foto zetten. Maar laat nu net de laatste paar dagen een soort van orkaan over het gebied zijn getrokken waardoor in een strook alle bomen zijn geveld. Het was een orkaan met rupsbanden en de machines staan nog ter plekke om meer van het zelfde te doen. Stapels Dennen langs en hier en daar over de paden. De Klapekster en ook andere vogels waren daar niet van gediend en niet meer voor ons waarneembaar aanwezig. Hoewel heel in de verte er nog een Klapekster in een boom is gezien, heel klein en rafelig op een foto. Gelukkig staan we met ons allen te kijken naar een andere boom. Putters, we zien Putters die zich te goed doen aan elzenpropfen.



Tijdens de koffieronde blijkt ook dat de zon de harten sneller doet kloppen. Iedereen heeft het over vakantie en bijna worden er nog tijdens de excursie een aantal SNP vogelreizen naar Cyprus geboekt. Het lijkt wel voorjaar en iedereen wil weer vogels zien. Maakt niet uit waar.

Het gebied is nog wel erg drassig vandaag. Eerst is hier en daar de bovenlaag bevroren, maar later op de ochtend smelt dat weg in de zon en komen er langzaam plassen zonder ijs. Torenvalk, Kramsvogels en Grote lijster komen even langs voordat we in een zonnige kuil wat lunchen. Waarover praten zij? Weer over vakantie. Een weekendje weg met de groep. In april, of mei of toch maar maart? Uiteindelijk komt er een voorlopig akkoord, het wordt Lac du Der, eind oktober. Ook nog niet geboekt, maar waarom eigenlijk niet.

Plus 4 graden op de teller, even na één uur. De parkeerplaats is echt te klein voor al die mensen die naar buiten willen, wandelen en genieten van de natuur. De jas kan bijna uit, het is bijna lente en niets houdt ons tegen om van de natuur te genieten.

Excursie van de Vogelgroep naar De lange Vlieter op 2 maart

Tekst en foto: Hans van Sprang

Als je om een grote plas heenloopt is het voor mij niet altijd eenvoudig om in te schatten hoe ver je bent of hoe ver je nog moet lopen om weer bij het begin terug te komen. Dat gevoel dateert een beetje uit de tijd dat ik in Noorwegen met een rugzak op langs meren liep waar dagenlang geen einde aan leek te komen. Gelukkig is de WML-plas in Beegden wel groot, maar zeker niet eindeloos.

Onze excursie begint rond half 10 en wat bij grote watervlaktes ook altijd een probleem is, is dat alle vogels zich zo ver mogelijk van de plaats af lijken te bevinden waar jij bent. Het zijn stipjes, zelfs als je met een telescoop ernaar kijkt. Iets wits in de verte kan van alles zijn en dat blijft ook zo tot we wat dichterbij zijn gekomen. Laten we het er op houden dat wij vogels liever dichtbij zien dan zij ons.

We komen er om een rondje te lopen en eigenlijk is via *waarneming.nl* al een beetje bekend wat er de laatste tijd is waargenomen. Enkele exemplaren van bijzondere soorten. Zo zit er een Brilduiker mannetje en twee vrouwtjes. Ook een hybride mannetje (kruising tussen een Nonnetje en een Brilduiker), een wat vreemd vogeltje eigenlijk, dat ik niet zo als hybride zou benoemen maar hier volgen we *waarneming* natuurlijk. Gezien dus. En een mannetje en vrouwtje Grote zaagbek, ook gezien. Wat dat betreft is het natuurlijk een redelijk gesloten systeem, zo'n plas. Blijkbaar blijven vogels die daar zitten ook gewoon een tijdje plakken, ook al is er genoeg andere natuur in de omgeving.

Gelukkig is ook veel meer te zien aan vogels dan alleen bijzondere exemplaren. Het voorjaar is terug te zien in de Futen. Deze twee gingen kopschuddend naar elkaar toe en zwommen vervolgens in de dek

king van de oever naar een plek die hen voor mij verborg. Vogels en mensen in een ongemakkelijke relatie.



De WML plas, echte naam de Lange Vlieter, is een waterbekken in midden-Limburg waar de waterleidingmaatschappij Limburg drinkwater voorbereidt. Hier verblijft het water dat later drinkwater wordt de 1 à 2 jaar voorafgaand aan de eindreiniging. Hoe dat ging was mij niet duidelijk, dus heb ik het even opgezocht. Opgepompt uit een kanaal komt het water in een 8 ha groot analysedeel waar het wordt vóórgezuiverd. Dan stroomt het naar het 120 ha grote hoofdbekken en wordt het vervolgens via een bed van grind en zand er uitgepompt voor verdere zuivering tot drinkwater. En daar weten de vogels niets van af.

We kwamen met handschoenen en toen we om half 2 weer bij de auto waren kon de jas echt wel uit. Het was windstil weer, de zon scheen en op de carnavalsmuziek uit de omgeving na was het stil. Een fijne plek om vogels te zien maar wel erg voorspelbaar omdat de vogelsoorten die we zagen ook al een tijd te zien waren en op *waarneming* waren aangemeld.

Weer naar het Achtereinds Laag op 9 maart

Hans van Sprang

Drie jaar geleden in April nam ik de lezer voor het eerst mee naar het Achtereinds Laag. Het was toen net "aangelegd" en alles was in de pioniersfase. De russen komen, zal ik maar zeggen. Meer dan 30 vogelsoorten die eerste wandeling en als klap op de vuurpijl een Beflijster die zich rustig liet bewonderen. De belofte van iets moois diende zich aan. Maar het moest zich wel ontwikkelen nog.

Bij latere excursies, ook met de vogelgroep, was het niet altijd even mooi. Ik kwam er te vaak terwijl de plassen bijna droog stonden. Maar dat was toen over-

al het geval en zeker in een gebied dat voor de waterstand toch veel van hemelwater moet hebben was het een forse aanslag op de gewenste ontwikkeling. Alleen het water voor de wand voor Oeverzwaluwen, de trots van het gebied, bleef er wel altijd staan en de jaarlijkse bezetting van de kraamkamers in de wand was een lust voor het oog.

Maar hoe zou het er nu mee staan, na een jaar waarbij de toegangswegen naar het gebied heel lang onder water stonden en het graspad naar de uitkijkheuvel een moeraspad was geworden? Natuurlijk was ik er

ondanks de belemmeringen wel een paar keer geweest, maar echt veel vogels had ik niet gezien. In de winter verrast dat eigenlijk ook niet, dus een goede reden voor Ellen en mij om begin maart nog eens daarheen te gaan. Via de veilige route, parallel aan de A2 zo ver dat gaat en dan pas afbuigen naar het Laag, in de hoop dat het water zich toch wat heeft teruggetrokken van wegen en paden.

Het begin van het graspad is goed bereikbaar zo, het pad is nog wel modderig maar met bergschoenen of laarzen prima te doen. Het leuke is dat er in het veld voor de plassen allemaal resten van Kaardenbollen staan en andere kleine struikjes waar vogels dekking en uitkijkposten kunnen vinden. Volop Roodborstta-puiten daar en ook graspiepers. En de waterplassen staan goed vol, nog steeds. Bij het water Kolganzen, Nijlganzen en Grauwe ganzen, veel soorten Eenden en een prachtige Rietgors op een draadje. Meestal valt het mannetje op, maar dit was een vrouwtje dat

zich in de zon liet bewonderen. En zon was er, dat maakt een groot verschil met de grauwe atmosfeer die er lang was.

Natuurlijk liepen we ook het rondje langs de plassen en aan het eind het omgewerkte boerenland. Daar liepen, tussen nette sporen van het bewerken Veld-leeuweriken driftig eten te zoeken in diezelfde zon. Met de Zanglijster op de achtergrond en Roodborstjes en Vinken die ook weer gaan zingen is het volop lente. Het Laag ontwikkelt zich door de verschillende landschappen en ecosystemen tot een gebied waar je over korte afstanden ook de bij die ecosystemen behorende vogels kunt vinden. Ga vooral vroeg in de ochtend als je de zon in de rug wilt hebben bij de uitkijk over de grootste waterplas en begin meteen aan het begin van het graspad met kijken want daar zit een grote rijkdom aan vogels die je mist als je meteen naar de heuvel loopt.

Excursie naar het Savelsbos op 5 april

Annemieke van Vucht - Foto's: Freek Smedema

Op deze zonovergoten dag begonnen we in Sint-Geertruid aan een wandeling door het Savelsbos. We waren met zes enthousiastelingen, genietend van al het moois. Wat zouden we kunnen verwachten? Er werden wat plantennamen opgenoemd en er werd gerefereerd aan het feit dat het zien van minstens één Rode wouw toch ook wel tot de traditie behoorde.

Onder het genot van vogelzang - o.a. Zwartkop, Tjiftjaf, Vink, Roodborst - liepen we eerst door een stukje bos met o.a. Gevlekte aronskelk en Salomonszegel, om vervolgens een eindje langs een fietspad te lopen. Wim noteerde alle plantennamen en op dat stuk, met o.a. Klimopereprijs, riep hij heel enthousiast "nummer 47, daarmee zijn we al op de helft!". Hij noemde nog wat planten op die we nog verderop tegen zouden komen, voor ons de uitdaging om tot 100 soorten te komen die dag.

Op de plek van de koffiepauze was er nog geen Rode wouw te zien, wat jammer nou toch. Freek verzekerde dat hij er één besteld had, die liet zich dan ook prachtig zien later bij de lunchpauze. De acrobatiek van het draaien met de staart was goed te bewonderen. Acrobatiek was er ook te zien bij de vele vlinders die ons pad kruisten, waaronder Gehakkelde aurelia, Oranjetip, Dagpauwoog, Atalanta, en Bont zandoogje. De soortenlijst liep inmiddels ook al aardig op, we bewonderden de Gulden boterbloem maar bijzonder was de vondst van de Holwortel

(i.t.t. het Bunderbos, waar de Helmbloem staat die er zoveel op lijkt), het Eenbloemig parelgras en nu kwam het prachtige stuk nog naar de oude vuursteenmijn met velden vol Bosanemonen, Gele anemoenen, Slanke sleutelbloem, Muskuskruid, Daslook (met al bloeiende exemplaren), en Eenbes. Wim vond zelfs een exemplaar in de knop van de Zwartblauwe rapunzel.





Bijzonder was dat we van het Bosbingelkruid alleen maar de mannetjes vonden, hoe goed we ook zochten naar de vrouwtjes. Werden we nou uit- of toegelachen door de Groene specht?

Uiteindelijk hebben we 114 soorten gevonden, met dank aan Wim en Peter als onze leidende floristen.

Freek leidde ons tot slot naar een Italiaans restaurant waar we op het terras van verrukkelijk ijs konden genieten. Een waardig einde van deze dag!

Excursie van de Vogelgroep naar Maren-Kessel en de Hemelrijkse Waard op 6 april

Tekst en foto's: Hans van Sprang

Zoals vrijwel iedere dag op dezelfde tijd maakt Bruno Bruin zich met een paar slagen los van de grond en zweeft door het hemelrijk. Overal vlucht klein grut weg onder zijn blik. Dan laat hij zich door de wind verder om hoog voeren. Bij het sluisje ziet hij een groep mensen met verrekijkers en telescopen. Zijn scherpe geheugen past bij zijn scherpe blik en hij weet: deze zijn eerder dan vorig jaar en het zijn er meer. Dus zullen ze minder zien.



Bruno is niet bang van de mensen. De tijd dat mensen met telescopen betekende dat er geschoten werd en dus dat hij moest vluchten ligt al weer even achter hem. Nu komt het gevaar uit een andere hoek. Zoals gisteren toen de dreigende Donald overkwam, zo fluisteren ze de naam van de Zearend die alles en iedereen laat opvliegen. Mensen zijn eerder behulpzaam. Als er iets kleins en hulpeloos te zien is staan ze er lang naar te kijken en het is vaak een prima idee om daarna zelf even ter plekke het hapje op te halen.

Langzaam beweegt de sliert zich door het terrein. Er wordt niet vaak stil gestaan want er is niet veel te horen of te zien. Natuurlijk hebben mensen slechte ogen en een beperkt gehoor, zeker de oudjes die hier voortgaan, maar ook voor Bruno is er weinig te halen. De ouders van zijn favoriete voedsel zijn nog maar net of net niet binnen. Een enkele Blauwborst die nog moet

wennen en die eenzame Rietzanger die nog niet zingt zijn de voortekenen van een voedzame lente, maar dat duurt nog even. Tot die tijd is het behelpen met een jonge Kievit of wat Kikkers.

En die mensen hebben nog eens extra pech want door de harde wind zit ook een deel van wat zij zoeken op een beschutte plek te wachten. Dat kan hij wel zien, maar zij niet. Bruno heeft natuurlijk gelijk. Wat hij niet kon weten was dat wij al bij de plas-dras weilanden bij Maren-Kessel weinig vogels zagen, minder water dachten te zien en door de koude wind met handschoenen en al weer snel naar de auto geblazen werden. Helder weer in het voorjaar is nog geen warm weer. Pas later op de dag in de beschutting van de Hemelrijkse Waard werd het aangenamer om te lopen en te kijken.



En de soortenrijkdom is ook hier gekoppeld aan wanneer je kijkt. Vanaf 2019 zijn we 6 keer in dit gebied geweest. Begin tot midden april kom je 40-43 soorten tegen, de laatste week van april neemt dit toe tot 47-53 soorten en op 5 mei zagen we vorig jaar 55 soorten volgens mijn telling. Kortom, wachten loont. Maar in veel waterrijke gebieden is dit het geval en je kunt maar op één plek tegelijk zijn.

Verwachten, waarnemen en wensdenken: De Vogelgroep naar Munnikenland op 20 april

Hans van Sprang

Het is een gewoonte geworden om voordat we op excursie gaan even te kijken op *waarneming.nl* wat er op de te bezoeken plek is waargenomen. De dag ervoor of zelfs de dagen voorafgaand aan vandaag. 20 april 2025 staat er een excursie aan Munnikenland op de rol en daar is veel gezien de afgelopen dagen. Laten we het voorbeeld van de Witwangstern er even bij pakken en meenemen op de excursie.

De parkeerplaats aan de Maaskade in Poederloijen. De auto staat achter de dijk en via een geitenpaadje klimmen we de dijk op. Meteen sta je midden in een landschap met water, water bezaaid met witte stippen. Knobbelzwanen en Zilverreigers die al van verre zichtbaar zijn. Op afstand lijkt het water verder bijna leeg, maar hoe dichterbij je een punt nadert hoe meer het water de leegte invult.

Het leuke aan dit gebied is dat het eerste stuk van onze wandeling open water met zich meebrengt dat tot aan het pad doorloopt. Waarschijnlijk nog een gevolg van de lange natte periode vorig jaar. Hier en daar stroken met bomen, gras of riet erdoorheen maar aan de kant van het pad redelijk open. Kortom, een paradijs voor Ganzen, Eenden en Reigers. En door het riet ook voor de Roerdomp die ons bij aankomst begroet en de uitbundige Waterrallen die ons onzichtbaar toeroepen. Het deed me denken aan hoe fijn een warmtebeeldkijker dan zou zijn zodat je de vogels als warme stippen achter het riet zou kunnen terugvinden. Maar ja, moet je nu alle mysteriën met wetenschap beantwoorden? Vanuit een boom kijkt een Purperreiger majestueus toe op de wereld aan zijn voeten.

We begonnen de wandeling met een lijstje verwachtingen en veel hoop. Er was een Witwangstern gezien. Op twee paaltjes zitten twee Visdiefjes, zou je normaal gesproken denken. Nu boekje erbij, hoe wijkt de Witwangstern af van de Visdief? En dan blijkt hoe lastig het is om wat je meteen zag via uitsluiting toch echt geen Witwangstern te laten zijn. Visdief dus. Een kleine vijfhonderd meter verder en een half uurtje later komen we bij een plas. Jagende sterns met krijsgeluid. Ze lijken slanker dan Visdiefjes, dit zijn vast de Witwangsterns.

We zetten de krukjes neer om koffie te drinken. Weer dat gekrijs van sterns, boven ons slanke luchtacrobaten aan het werk. Boek erbij, geluid erbij. Visdiefjes. Geen Witwangsterns.

Verwachten, waarnemen, wensdenken en hoe lastig het is om je daardoor niet te laten meeslepen. Ondertussen voren de handen rond elf uur al wat minder van het lijf. De zon blijft in kracht toenemen en het is een fantastische dag om vogels te kijken. Vooral het stuk met de rietkragen langs het pad is heel erg vogelrijk. Blauwborst, Rietgors, Karekiet en Rietzanger zijn aanwezig, de Koekoek roept steeds in de verte, en boven de hoofden zingt de Veldleeuwerik en vliegen de Boerenzwaluwen. Voorjaar is hier. Zelfs de Gele kwikstaart en de Nachtegaal doen al mee.

Van te voren opgestelde lijstjes maken dat je achteraf een dag kan bekijken in termen van wat je “niet” hebt waargenomen. Ik ga hier geen algemeen oordeel over geven, maar ik merk wel dat dit bij mij soms afdoet aan de beleving. Mensen zijn beducht voor verlies. Testjes waarbij iemand kan kiezen tussen klein voordeel of groot voordeel met kleine kans op verlies geven meestal de keuze voor een kleine voordelige zekerheid. Verlies is blijkbaar veel erger. Dat gevoel van verlies blijft bij mij hangen als dat lijstje niet af is, verloren observatie. Of zou het een gevoel van falen zijn? Kijken zonder verwachting is denk ik beter, maar zou je dan niet minder zien?



Witwangstern – Foto: Gerard Vos

Artikelen

Veldonderzoek in de regio

Deze rubriek bevat verslagen van onderzoek in de natuur in de ruime regio Eindhoven. KNNV-ers en niet-leden, professionals en amateurs, kunnen hier hun onderzoek, of een samenvatting daarvan, presenteren. De voorgestelde lengte is 1000-1200 woorden. Graag met relevante illustraties.

Floristisch onderzoek in een lindenbos bij Hazenputten, Sint-Oedenrode

John Bruinsma, 24 april 2023 - jhpbruinsma@gmail.com

Dit verslag over een lindenbos bij de Hazenputten is gebaseerd op een excursie op 7 mei 2022, op een gesprek met Klaas van der Laan, toen districtshoofd bij Staatsbosbeheer en een der initiatiefnemers van dit bos, en op een bezoek op 3 januari 2023 om nadere details te bekijken. Ter vergelijking is ook het naastgelegen bos, op 'oorspronkelijke' bodem bekeken.

In beide bossen is een vegetatieopname gemaakt van het hele bos waarbij de Tansley-schaal is gebruikt, zie de bijlage.

Rond 1990 is aan de rand van de Hazenputten een bos aangeplant met Winterlinde (*Tilia cordata*). Aanleiding was het mislukken van lindeaanplanten in het Wijboschbroek, op het oog een goede standplaats voor Linde, vermoedelijk door lichtgebrek.

De vraag die Klaas van der Laan zich samen met zijn Staatsbosbeheercollega Sjaak Vorstermans stelde, was of Lindes het mogelijk wel konden redden op grond die niet beschaduwd werd en waar

ze niet in de jeugdfase zouden worden weggeconcurrerd door snellere groeiers.

De bomen werden aangeplant op een perceel dat toevallig beschikbaar was gekomen maar tot drie jaar ervoor in gebruik was als intensieve landbouwgrond (maïsteelt). Beide Staatsbosbeheerders waren zich bewust van het feit dat de aanplant gebeurde op een voor Linde atypische bodem. Verwacht werd dat de bodem eigenlijk te droog zou zijn voor een lindenbos. De bomen werden op ongeveer 1,25 meter uit elkaar gepoot. Op de bodem ligt een laag dore bladen van ongeveer 2 cm, de bladen verteren in een jaar. Daaronder ligt bruinzwarte grond, zoals te verwachten is in een lindenbos.

In het begin heeft de aanplant veel geleden onder vraatschade zowel van het wild als van insecten en nog steeds worden de lindes (voor zover te zien is aan lagere takken in de bosrand) door insecten flink aangegeten.



De ligging van het Lindenbos en het bosje naast het Lindenbos, ten zuiden van de Hazenputten

Het Lindenbos

Datum	7 mei 2022	Boomlaag	Tansley-decimaal
X-coördinaat	163.12	<i>Tilia cordata</i>	Winterlinde 9
Y-coördinaat	395.72	<i>Fraxinus excelsior</i>	Gewone es 1
Lengte proefvlak	90 m	<i>Salix caprea</i>	Boswilg 1
Breedte proefvlak	50 m	Struiklaag	
Bedekking totaal	90 %	<i>Prunus serotina</i>	Amerikaanse vogelkers 2
Bedekking boomlaag	90 %	<i>Sambucus nigra</i>	Gewone vlier 1
Bedekking struiklaag	5 %	<i>Tilia cordata</i>	Winterlinde 1
Bedekking kruidlaag	10 %	Kruidlaag – verjonging houtigen	
Bedekking moslaag	<1 %	<i>Fraxinus excelsior</i>	Gewone es 4
Hoogte boomlaag	20 m	<i>Tilia cordata</i>	Winterlinde 3
Hoogte struiklaag tot	0,2-1,2 m	<i>Prunus serotina</i>	Amerikaanse vogelkers 2
Hoogte kruidlaag	5-40 cm	<i>Sambucus nigra</i>	Gewone vlier 2
		<i>Acer platanoides</i>	Noorse esdoorn 1
		<i>Corylus avellana</i>	Hazelaar 1
		<i>Quercus robur</i>	Zomereik 1
		<i>Rhamnus frangula</i>	Sporkehout 1
		<i>Ribes rubrum</i>	Aalbes 1
		Kruidlaag - kruiden	
		<i>Urtica dioica</i>	Grote brandnetel 6
		<i>Geranium robertianum</i>	Robertskruid 3
		<i>Lonicera periclymenum</i>	Wilde kamperfoelie 2
		<i>Agrostis capillaris</i>	Gewoon struisgras 1
		<i>Ceratocarpus claviculata</i>	Rankende helmbloem 1
		<i>Deschampsia cespitosa</i>	Ruwe smele 1
		<i>Dryopteris carthusiana</i>	Smalle stekelvaren 1
		<i>Dryopteris dilatata</i>	Brede stekelvaren 1
		<i>Epilobium hirsutum</i>	Harig wilgenroosje 1
		<i>Hedera helix</i>	Klimop 1
		<i>Holcus lanatus</i>	Gestreepte witbol 1
		<i>Juncus effusus</i>	Pitrus 1
		<i>Poa trivialis</i>	Ruw beemdgras 1
		<i>Ranunculus repens</i>	Kruipende boterbloem 1
		<i>Rumex obtusifolius</i>	Ridderzuring 1
		<i>Senecio jacobaea</i>	Jakobskruid s.l. 1
		<i>Sorbus aucuparia</i>	Wilde lijsterbes 1
		<i>Taraxacum species</i>	Paardenbloem (G) 1

Het kronendek van het Lindenbos is vrijwel gesloten. Op onderstaande foto's is goed te zien dat verreweg de meeste aangeplante bomen zijn uitgevallen. Op een oppervlak van 40 x 40 m in het midden van het bos zijn ongeveer 140 bomen geteld. Dit zou betekenen dat nu nog ongeveer 14 % van de oorspronkelijke ruim 1000 bomen bestaat. Van de meeste uitgevallen bomen is niets meer terug te vinden.

Van een tiental, zo willekeurig mogelijk gekozen, eenstammige bomen midden in het bos is de omtrek op borsthoogte gemeten. Van dun naar dik: 31, 46, 52, 56, 56, 60, 61, 67, 67, 133 cm.

Op enkele plaatsen kan vermoed worden dat er aan de lindes onderhoud is gepleegd. Te zien is dat van sommige tweestammige lindes één stam

is afgezaagd. Ook zijn er stobben die bijna geheel vergaan zijn en waar aan de randen van de stob nieuwe takken zijn gevormd tot ongeveer 1,5 m hoog. Tegen de oostrand van het bos staan enkele boomvormige Boswilgen die op 2 tot 3 m hoogte zijn afgezaagd.

In de beginjaren hebben er in het bos ook drie Ratel-populieren gestaan. Daarvan is nu niets meer terug te vinden. Ook zijn er geen aanwijzing (meer) dat er in het bos of in de bosrand pioniersoorten als Zoetkers hebben gestaan.

We hebben geen bloeiwijzen van Winterlinde gezien, ook geen vruchten op de grond. Het kan zijn dat er geen of weinig bloei is, maar de kronen zitten erg hoog, zodat waarneming niet eenvoudig is.

Een struiklaag is vrijwel afwezig. Van de verjonging is er maar één Winterlinde die het tot de struiklaag heeft gehaald. De overige jonge houtigen bevinden zich vrijwel allemaal in de kruidlaag. Deze verjonging vindt bijna uitsluitend plaats in de lichte zuid- en westrand en op lichte plekken waar bomen zijn uitgevallen of minder vitaal zijn. Bij de enige volwassen Gewone es valt het relatief grote aantal kleine boompjes op.

De kruidlaag is soortenrijk met vooral soorten van (tamelijk) voedselrijke, matig droge tot vocht-

tige grond. Verreweg de meeste soorten komen met een zeer klein aantal voor. Grote stekelvaren, Kamperfoelie en kleine exemplaren van Zomereik staan meest in de noordrand.

Mossen groeien vrijwel uitsluitend op de boomvoeten en op vergane boomstronken.

‘Echte’ boskruiden (Bosanemoon, Drienerfmuur, Gewone salomonszegel enzovoort) ontbreken. Dit is mogelijk vooral het gevolg van gebrek aan aanvoer van diasporen.



Lindenbos. Weinig bomen hebben het overleefd. De bodem is bedekt met dood blad. De ondergroei is hier hoofdzakelijk Grote brandnetel.



Lindenbos. Hier vrijwel geen ondergroei.



Lindenbos. Met een grote Boswilg en een dode boom, vermoedelijk ook Boswilg. In de ondergroei brandnetels en verjonging van Winterlinde.



Lindenbos. Met de enige jonge Winterlinde in de struiklaag.

Het bos naast het Lindenbos

Datum	7 mei 2022	Boomlaag	Tansley-decimaal
X-coördinaat	163.05	<i>Pinus sylvestris</i>	Grove den 7
Y-coördinaat	395.74	<i>Quercus robur</i>	Zomereik 7
Lengte proefvlak	70 m	<i>Betula pendula</i>	Ruwe berk 1
Breedte proefvlak	40 m	Struiklaag	
Bedekking totaal	40 %	<i>Prunus serotina</i>	Amerikaanse vogelkers 2
Bedekking boomlaag	40 %	Kruidlaag – verjonging houtigen	
Bedekking struiklaag	1 %	<i>Quercus rubra</i>	Amerikaanse eik 1
Bedekking kruidlaag	5 %	Kruidlaag - kruiden	
Bedekking moslaag	1 %	<i>Dryopteris carthusiana</i>	Smalle stekelvaren 2
		<i>Urtica dioica</i>	Grote brandnetel 1

Het bos naast het Lindenbos bestaat uit doorgegroeid Eikenhakhout en Grove den. De bodem is reliëfrijk en is mogelijk nooit vergraven, behalve kuil-

tjes voor de aanplant. Er is een laag niet verteerd blad van 5-10 cm. Het moge duidelijk zijn dat deze begroeiing totaal anders is dan die in het Lindenbos.



Het bos naast het Lindenbos:
Eiken-dennenbos, met veel kale grond en Smalle stekelvaren.

Dankwoord

Ik dank Klaas van der Laan voor zowel het gesprek als voor zijn aanvullingen op een eerder concept.

Bijlage: Gedecimaliseerde Tansley-schaal

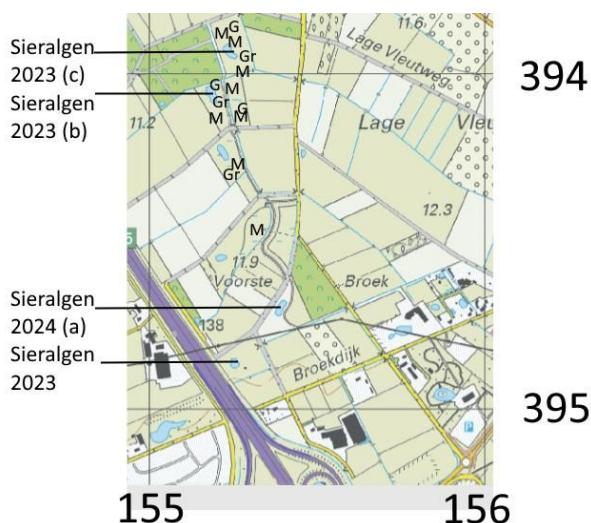
1	s	schaars/zeer verspreid	scarce
2	r	zeldzaam	rare
3	o	hier en daar	occasional
4	lf	plaatselijk frekwent	locally frequent
5	f	frekwent	frequent
6	la	lokaal zeer veel	locally abundant
7	a	zeer veel	abundant
8	cd	co-dominant / lokaal dominant	co-dominant, locally dominant
9	d	dominant	dominant
p	p	aanwezig	present

Sprinkhanen en Sieralgen in de Scheeken, Gemeente Best, in 2023 en 2024

Peter van Ruth

In 2018 heeft de gemeente Best een natuurterrein aangelegd van 15,5 ha tussen Best en het natuurgebied de Scheeken van het Brabants Landschap. In 2020 werd het gebied opengesteld.

Vanaf 2023 heb ik daar naar Sprinkhanen en Sieralgen gezocht. Het gebied bestaat uit wandelpaden, graslanden, kleine bosjes, sloten, gegraven plasjes en een stukje van de Berendonkloop.



Het onderzoeksgebied van Sprinkhanen en Sieralgen in de Scheeken, Gemeente Best in 2023 en 2024. Met de Amersfoort-coördinaten. Het vierkant is 1x1 km. G = Greppelsprinkhaan, Gr = Gouden sprinkhaan, M = Moerassprinkhaan. © Kadaster CC BW4.0.

Sprinkhanen

Het voorkomen van sprinkhanen wordt onderzocht door horen en zien. Waarnemingen worden gedaan bij mooi weer, want bij slecht weer hoor je ze niet. In 2023 en 2024 heb ik het gebied drie keer bezocht. Het is waarschijnlijk dat frequenter bezoek nog enkele soorten meer zou opleveren.

Op 17 augustus 2023 werden 7 soorten sprinkhanen waargenomen met vooral soorten van vochtige graslanden als Moerassprinkhaan, Gewoon spitskopje en Kustsprinkhaan. In de zomer van 2024 werden op meerdere dagen 9 soorten Sprinkhanen gezien of gehoord. Nu waren er ook Greppelsprinkhanen en Gouden sprinkhanen aanwezig.

Alle gevonden soorten zijn normaal in de natuurgebieden van onze omgeving. De Greppelsprinkhaan heeft zich de laatste 5 jaar sterk uitgebreid in Noord-Brabant. De Gouden sprinkhaan was al eerder bezig met een opmars en komt veel voor in de Mortelen en de Scheeken van het Brabants Landschap.

Tabel 1 - Sprinkhanen in de Scheeken, Gemeente Best, 2023 en 2024

	17-8-2023	2024
Zuidelijk spitskopje	x	x
Gewoon spitskopje	X	
Greppelsprinkhaan		x
Grote groene sabelsprinkhaan		x
Gewoon doorntje	x	
Zeggedoorntje	x	x
Moerassprinkhaan	x	X
Gouden sprinkhaan		x
Ratelaar		x
Kustsprinkhaan	x	x
Krasser	x	x
Totaal: 11 soorten	7	9



Greppelsprinkhaan - *Metrioptera roeselii*, Idstein, Hessen, Deutschland, 15 juli 2007. Foto Fritz-Geller-Grimm. Met toestemming onder de Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported license.

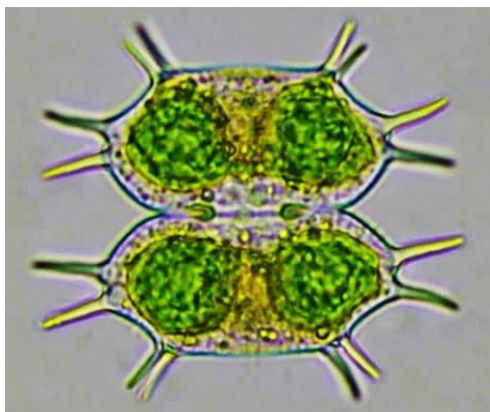


Gouden Sprinkhaan - *Chrysochraon dispar*. Commanster, Belgische Hoge Ardennen., 2003. Foto James Lindsey. James Lindsey at Ecology of Commanster, CC BY-SA 2.5 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.5>, via Wikimedia Commons

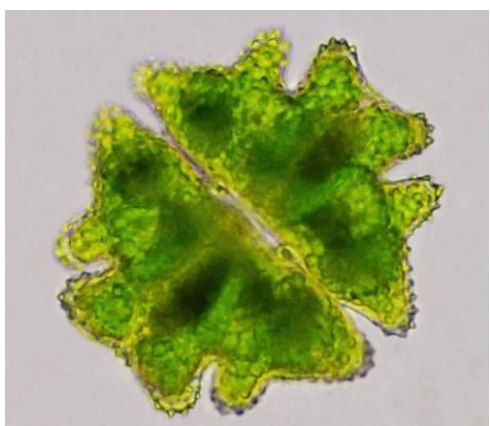
Sieralgen

In 2023 heb ik een watermonster genomen van een plas door met een pipet water op te nemen tussen Biezen en Russen. In 2024 heb ik van drie andere plassen (= a, b, c) watermonsters genomen door Gewoon puntmos uit te knippen. Thuis werden de Sieralgen opgezocht door met 100x te kijken met de microscoop. Bij 400x kan ik dan vaak de soort bepalen en opmeten. Bij moeilijke of zeldzame soorten kunnen foto's gemaakt worden, maar dat was voor deze soorten in dit gebied niet nodig. In 2023 bleken in het water 15 soorten Sieralgen te zitten, en in 2024 21, 25 en 16 soorten, zie tabel 2.

De meeste Sieralgen in de vier monsters zijn van tamelijk voedselrijke omstandigheden, hetgeen te verwachten is in een gebied waar kort geleden veel gegraven is. Plas 2024 (b) is met 25 soorten het soortenrijkst. Hierin zaten bovendien ook soorten die vaak in soortenrijker, minder voedselrijk water en/of voedselrijke bodem voorkomen, misschien is water en/of bodem hier voedselarmer. De plassen zijn soortenarm noch soortenrijk te noemen. Ik zie meestal tussen de 0 en 75 soorten in een potje water, sommige specialisten vinden in goede gebieden ook wel 120 soorten. Daarbij zij aangetekend dat een onderzoek met één monster per plas altijd onvolledig is: elke vierkante meter van een plas kan weer andere Sieralgen bevatten.



Xanthidium Antilopaeum - Foto: Maarten Mandos



Euastrum verrucosum - Foto: Maarten Mandos

**Tabel 2 - Sieralgen in de Scheeken,
Gemeente Best - 2023 en 2024**

	'23	'24a	'24b	'24c
Aantal monsters	1	1	1	1
<i>Closterium abruptum</i>			x	
<i>Closterium acerosum</i>	x	x		
<i>Closterium diana</i>			x	
<i>Closterium incurvum</i>		x	x	x
<i>Closterium moniliferum</i>	x	x	x	x
<i>Closterium navicula</i>			x	
<i>Closterium parvulum</i>	x			
<i>Closterium pronum</i>			x	
<i>Closterium striolatum</i>			x	
<i>Closterium submoniliferum</i>				x
<i>Closterium tumidulum</i>			x	x
<i>Closterium venus</i>		x	x	x
<i>Cosmarium angulare</i>				x
<i>Cosmarium boitieriense</i>	x	x		
<i>Cosmarium botrytis</i>		x		
<i>Cosmarium dickii</i>	x	x	x	x
<i>Cosmarium fictopraemorsum</i>			x	
<i>Cosmarium fontigenum</i>			x	
<i>Cosmarium formosulum</i>	x			
<i>Cosmarium impressulum</i>				x
<i>Closterium laeve</i>	x	x		
<i>Cosmarium meneghini</i>		x		x
<i>Cosmarium obtusatum</i>	x	x	x	x
<i>Cosmarium pseudoinsigne</i>				x
<i>Cosmarium pseudoformosulum</i>		x	x	
<i>Cosmarium punctulatum s.</i>	x	x		
<i>Cosmarium reniforme</i>		x	x	x
<i>Cosmarium subgranatum b.</i>	x	x		
<i>Cosmarium subprotumidum</i>	x			
<i>Cosmarium thwaitesii pen.</i>	x	x	x	x
<i>Cosmarium turpiniforme</i>	x			
<i>Cosmarium turpini pod.</i>		x		
<i>Cosmarium vexatum lac.</i>		x		
<i>Euastrum bidentatum</i>			x	
<i>Euastrum denticulatum</i>			x	
<i>Euastrum verrucosum</i>			x	
<i>Gonatozygon monotaenium</i>		x	x	
<i>Hyalotheca dissiliens</i>			x	
<i>Pleurotaenium trabecula</i>		x	x	
<i>Staurastrum alternans</i>				x
<i>Staurastrum avicula</i>	x			
<i>Staurastrum crenulatum</i>				x
<i>Staurastrum inflexum</i>		x		x
<i>Staurastrum punctulatum</i>	x	x		
<i>Staurodesmus cuspidatus</i>			x	
<i>Teilingia granulata</i>			x	
<i>Xanthidium antilopaeum</i>			x	
Totaal: 47 soorten	15	21	25	16

Waar zijn in de winter Vuurgoudhanen in de Kempen te vinden?

Rob Aarts

Tussen giganten als Oehoes, Kraanvogels en Zeearenden verdient ook de Vuurgoudhaan als minivogeltje eens onze aandacht vind ik. Hoe klein ze ook zijn, ze kijken je woest aan met die prachtige kruin en dreigende witte wenkbrauwstreep. Dit artikel omvat een beschouwing uit de literatuur over de verspreiding van de Vuurgoudhaan, aangevuld met een klein eigen onderzoek, dat zich richt op de vraag: Waar bevinden de Vuurgoudhanen zich in de Kempen in de winter?



Vuurgoudhaan – Foto: Ludy Aarts

In Limosa 75 (2002) vind je een uitstekend en zeer leeswaardig artikel van de hand van Fred Hustings over de historie van de uitbreiding van de Vuurgoudhaan in Nederland als broedvogel. Te downloaden uit de informatie over de Vuurgoudhaan op de SOVON site. Wat opvalt is dat met name in Zuid-Limburg de broedhabitat afwijkt van die in de rest van Nederland. In andere delen van Nederland bestaat deze broedhabitat kennelijk voornamelijk uit Sparren. In Zuid-Limburg maakt de Vuurgoudhaan ook gebruik van loofbomen met sterke begroeiing van *Hedera helix* (klimop, een autochtone klimplant in Nederland).

In zuidelijkere broedgebieden als Eifel en Ardennen is dat niet vreemd. In de rest van Nederland komt dit in ieder geval veel minder voor. Ik trof overigens in 1980 een broedgeval aan in een met Hedera begroeide boom in Landgoed de Utrecht, waar geen Spar te vinden was. Tijdens de eerste Kempen Big Day in 2022 troffen wij een territorium aan in bomen met sterke Hedera begroeiing langs het Boswegje in Veldhoven, nu ook een van de bezochte winteronderzoek plekken. Ook een habitat zonder een enkele Spar. Al enkele jaren op rij is een Hedera Vuurgoudhaan territorium te vinden in Halfmijl te Veldhoven. Ook zonder een enkele Spar.

Veel sparrenbos is verloren gegaan of gaat nog verloren door enerzijds droogte en ziekte en anderzijds overdadige nattigheid. In veel natuurgebieden op de zandgronden is en wordt veel naaldhout en dus ook Spar vervangen door autochtoon loofhout. Volgens de SOVON informatie namen de aantallen Vuurgoudhanen tot rond 2000 toe, waarna tot 2013 een scherpe daling van de index van 30% optrad. Te wijten aan de omvorming van naald- naar loofhout is de gebruikelijke hypothese. Na 2013 zien we de aantallen en dus de index weer toenemen. SOVON stelt dat zachte winters kunnen verklaren waardoor dit verschijnsel optreedt.



Bomen begroeid met Hedera – Foto: Ludy Aarts

De vraag is nu hoe het verdwijnen van broedhabitat als negatieve ontwikkeling zich verhoudt tot de zachtere winters als positieve ontwikkeling. Zou het zo kunnen zijn, dat de Vuurgoudhanen hun broedhabitat in de Kempen verplaatsen van sparrenbos naar loofbos met Hedera of mogelijk andere wintergroene vegetatie? Interessant is trouwens de discrepantie tussen de habitatbeschrijving in Lars Svenssons' Vogelgids en het kennelijke belang van naaldbos in Nederland. In Svenssons' Vogelgids

bestaat die broedhabitat vooral uit loof- en gemengd bos met in dit laatste een groot aandeel loofhout. Dat geldt ook voor de biotoop beschrijving uit de Atlas van Europese Vogels (1960) van K. Voous.

De vraag is dus of dat naaldbos als broedhabitat wel zo belangrijk is. Ik vermoed van niet. In Nederland, België en Midden Europa is naaldbos geen natuurlijke broedhabitat voor de Vuurgoudhaan. Oorspronkelijke naaldbossen vinden we in boreale noordelijke streken en vormen daar de Taiga. Daar leven geen Vuurgoudhanen en de verspreiding van de soort kan dus niet vanuit de noordelijke Taiga hebben plaatsgevonden. Vermoedelijk vormen dus de autochtone midden-Europese loof- en gemengde bossen de oorspronkelijke broedhabitat en heeft de soort zich door de enorme naaldbosaanplant in Europa en Nederland (en de Kempen) weten aan te passen aan deze mogelijk tijdelijke habitat.

Volgens SOVON zijn in het oosten tijdens de winter Vuurgoudhaantjes in de broedgebieden “met een lampje te vinden”, terwijl in het westen, waar veel minder Vuurgoudhaantjes broeden, de aantallen veel ruimer zijn. Bekend is dat Vuurgoudhanen korte afstand trekkers zijn. Betekent dit dan dat de oostelijke populaties, dus ook die uit de Kempen, richting het westen vertrekken bijvoorbeeld omdat daar mogelijk meer voedsel te vinden is of omdat ze door hun korte trek gewoon stoppen met de trek omdat ze niet anders kunnen gezien hun energiehuishouding en relatief grote voedselbehoefte? En zijn er ook Vuurgoudhanen te vinden uit midden-Europese populaties? Of blijven die hier bijvoorbeeld in de Kempen hangen?

Om meer licht uit dat lampje te krijgen heb ik een klein onderzoekje gedaan naar het voorkomen in de winter van Vuurgoudhanen in de Kempen in Hedera-vegetatie om vervolgens in het voorjaar te controleren of er in die habitat op diezelfde plaatsen ook broedterritoria aanwezig zijn.

Werkwijze

- In de maand februari heb ik gekeken en geluisterd bij Hedera-opstanden van enige omvang tegen bomen groeiend (Vuurgoudhaan op niet al te grote afstand voor mij hoorbaar met gehoorapparaten). In geen enkel geval was er een roepende Vuurgoudhaan hoorbaar of zichtbaar. Je hoort ze niet en je ziet ze niet, maar ze zijn er wel, die kleine duvels, meestal hoog in de begroeiing verscholen tussen dicht Hedera gebladerde.
- Bij negatief resultaat liet ik via de app “Bird Sounds Europe” zang en roep van de soort zo kort mogelijk horen.

- Ik noteerde bij positief resultaat de coördinaten van de plek, zodat ik voor het onderzoek naar aanwezigheid in het broedseizoen de winterplaatsen makkelijk kan terugvinden.
- Verder heb ik random in andersoortige vegetatie gezocht naar Vuurgoudhanen. Echter niet in dezelfde mate als in de Hedera-bomen. Deze resultaten waren negatief echter in mijn SOVON plot bij Halfmijl bleek in 3 verschillende territoria in Sparren in het voorjaar op dezelfde plaatsen ook nu in de winter een Vuurgoudhaan aanwezig. Hoe moeilijk kunnen die beesten het maken.
- Opmerking over de methode: het lokken van vogels in de broedperiode t.b.v. bijvoorbeeld tellingen wordt niet aanbevolen door SOVON. In dit geval betreft het echter wintervogels. Ook heb ik tijdens lage temperaturen dit onderzoek niet gedaan. Vuurgoudhanen, Goudhanen en andere kleine vogels moeten voortdurend voedsel zoeken om hun lichaamstemperatuur op peil te houden via hun fysiologie. Hun relatieve warmte uitstralend oppervlak is veel groter dan dat van grotere soorten. Dodelijke hypothermie in de nacht ligt alleen op de loer als onvoldoende voedsel overdag kan worden ingenomen. Ze kunnen overdag geen uur zonder voedsel. Dan moet er dus niet al te veel worden gevlogen. Ongelofelijk, bij een lichaamstemperatuur van 41°C en bijvoorbeeld -10°C vorst. Het is bekend dat de beestjes tegen elkaar slapend de nacht doorbrengen. Ik heb niet de indruk, dat de beestjes van het onderzoek hebben geleden. Ook zijn ze er niet vandoor gegaan. Een kleine herhaling van het onderzoek op een enkele plaats liet dit zien: Men was nog steeds aanwezig.

Opmerkingen

- Vuurgoudhanen reageren direct bij het horen van roep of zang. Ze komen onmiddellijk uit de begroeiing naar beneden en beginnen vaak direct te zingen, vrouwtjes zingen echter niet (literatuur). De kans hen te missen is echter klein. Direct na vaststelling van aanwezigheid is gestopt met tapen. Ze blijven nog even aanwezig en zoeken b.v. voedsel alvorens weer in de begroeiing onzichtbaar te verdwijnen.
- Tot mijn verbazing bleken op het terrein van de kinderboerderij in de wijk Het Look zeker 5 Vuurgoudhanen in de Hedera te verblijven. In andere omgevende vegetaties geen.

- Tot mijn grote ergernis is bij twee rijk met Hedera begroeide bomen de hoofdstam van de Hedera vermoedelijk door de Gemeente doorgezaagd. Net OP DIE PLEK BEVOND ZICH EEN VUURGOUTHAAAN!. Daar doe je het dus voor. Er wordt navraag gedaan naar de gang van zaken. Ik ken de smoes al: VEILIGHEID.
- Niet iedere begroeiing met Hedera levert resultaat op, want dan zou het wemelen van de Vuurgouthanen. Het lijkt er op dat de begroeiing een relatie moet hebben met bos in de directe omgeving. Geïsoleerde opstanden leveren geen resultaat op.
- De begroeiing moet een zekere omvang bezitten en rondom de bomen moet ook een zeker volume aan Hedera begroeiing aanwezig zijn. Zie de foto op de vorige pagina.
- Dat het onderzoek zeker niet aan alle statistische eisen voldoet is mij bekend. Het is bedoeld als eerste voorzichtige aanzet.
- Ik ben benieuwd of ik in het voorjaar broedgevallen kan optekenen in de onderzochte locaties. Dat zou toch heel mooi zijn.
- Waar zouden die Vuurgouthanen toch vandaan komen, standvogels of toch wintergasten uit het oosten?
- Hedera vegetaties zijn uiteindelijk geschikt als winterverblijf voor Vuurgouthanen en andere kleine vogels. Het bladerdek biedt veel bescherming tegen wind en regen. Ook bieden Hedera bladeren bescherming tegen afkoeling/ hypothermie in de koude nachten.
- Enkele plaatsen liggen niet in de Kempen.
- Waar blijven vuurgouthanen in de Kempen dus in de winter? In ieder geval, om voorzichtig te concluderen: Ook in specifieke Hedera vegetaties. Op dus naar het voorjaar.

Resultaat: + betekent aanwezigheid Vuurgouthaan

Plaats	Coördinaten		Locatie	Opmerkingen
Veldhoven	51.419433	5.385080	Look	+
Veldhoven	51.417560	5.380363	Look	+
Veldhoven	51.418038	5.375460	Look	+
Veldhoven	51.416024	5.382864	Look	+
Veldhoven	51.415817	5.382899	Look	+
Veldhoven	51.412961	5.378437	Antwerpse baan	+
Veldhoven	51.412694	5.365676	Crematorium boswegje	+ 2x (paar?)
Veldhoven	51.419001	5.327708	Halfmijl	+
Veldhoven	51.423956	5.337409	Grote vliet/bosvijver	+
Veldhoven	51.250786	5.225490	Look	+
Veldhoven	51.423889	5.347685	Kleine vliet	+
Veldhoven	51.424866	5.355256	Wintelre dijk	+
Veldhoven	51.424015	5.352436	Kleine vliet	+
Veldhoven	51.413103	5.361195	Zandoerle	+
Veldhoven	51.421098	5.382907	Bij milleniumbos	+
Veldhoven	51.417617	5.354070	Naast camping	+2x (paar?)
Veldhoven	51.418038	5.350919	Terrein naast links naast camping	+
Veldhoven	51.250239	5.225745	Look, ingang bos Ambachtslaan	+2x (paar?)
Boxtel	51.553697	5.269656	Brinksdijk/Beerze	+
Eindhoven	51.462991	5.397213	Oude camping EHV, langs Beatrixkanaal	+
Eindhoven Dommeldal/Bokt	51.284953	5.301791	langs fietspad Dommeldal	Van de 6 locaties 3 positief
Dommeldal/Bokt	51.284500	5.301801	Langs fietspad Dommeldal	+
Dommeldal/Bokt	51.284500	5.301801	Langs fietspad Dommeldal	+
Dommeldal/Bokt	51.284957	5.301784	Langs fietspad Dommeldal	+
Wintelre	51.430895	5.346477	Wintelre, Kerkheide	+

Resultaat (vervolg): + betekent aanwezigheid Vuurgoudhaan

Plaats	Coördinaten		Locatie	Opmerkingen
Wintelre	51.430159	5.347918	Wintelre, Kerkheide	+
Vessem	51.427867	5.276044	Brug over Kleine Beerze	+
Middelbeers	51.450794	5.249863	Oude vuilnisberg - Foerageerde in braam, wel Hedera op terrein	+
Vessem	51.251900	5.174024	Den Groote aard	+
Vessem	51.420486	5.309923	Lille, bos langs Hazenloop	+ *)
Liempde/St. Oedenrode	51.589888	5.378838	Geelders	+
Liempde/St. Oedenrode	51.593923	5.373438	Geelders	+
Liempde/St. Oedenrode	51.593388	5.390293	Geelders	+

*) Vuurgoudhaan in de enige Hedera-opstand. Goudhaan ruim in Grove den.

Hoeveel sexappeal heeft vogelzang?

Achilles Cools



Hoe zou het voelen om te kunnen zingen als een vogel? Vogels coderen betekenis in aspecten van hun liederen die onze oren niet kunnen opvangen en waar onze hersenen geen aandacht aan schenken. Vogels horen heel anders dan wij. Hun oren registreren de geluiden veel beter en nemen daardoor meer informatie op. Ze halen meer afzonderlijke elementen uit een zangpartij. Hun akoestische resolutie is veel fijnmaziger. Wij kunnen niet tippen aan het gehoorbereik van een vogel en zelfs ook niet aan zijn vurigheid om te zingen. Ze hebben een ander begrip van tijd dan wij, ze leven sneller, hun hartslag is hoger en hun emotionele reacties zijn vlugger. Door hun scherpe gehoor kunnen ze de allersnelste muzikale frase nog gemakkelijk volgen.

Hoe beter men bekend raakt met hun lied, hoe duidelijker hoort men de individuele verschillen. De vogels zelf hebben er geen moeite mee elkaar aan de zang te herkennen. Ze zijn veel gevoeliger dan wij voor geluiden en voor de sterkte van het geluid.

Wat we weten is: voor de mens begon te zingen, zongen de vogels al. Die conclusie klinkt als harde wetenschap, gespeend van alle overbodigheid. Vogelzang is letterlijk begeerte en passie, drang en verlangen, gevoel en emotie. Voor ons is het pure poëzie.

Alle vogels hebben een stem, maar niet alle vogels zingen. Wie kan wel zingen en waarom? Mannetjes zingen en leren dat van hun vader en van de buurman. Toch is er al een aangeboren eenvoudig coupletje aanwezig met wat noten en frasen. Ook een roep met een simpele structuur. Hun zang helpt bij de hofmakerij en het handhaven van hun territorium. Maar kunnen vogels ook voor de gezelligheid zingen? Waarom zouden ze niet kunnen genieten van lekker weer of de gezelligheid van soortgenoten en dat uiten door een deuntje te fluiten? Ze kunnen vrolijk zijn en elkaar aansteken in hun blijheid. Dan wekken ze allerm minst de indruk dat ze een vrouwtje willen imponeren of rivalen op stang moeten jagen. Er zijn natuurlijk de strenge wetten van de natuurlijke selectie. De voortplanting is voor hen een wedstrijd, een drang en een serenade. Sommige vogels blijven na het broedseizoen doorzingen, enkel uit amusement. Uit pure blijdschap. Een puttertje, een sijsje, een winterkoning, een spreeuw of een kauw. Ze evenaren de vrolijk makende gezelligheid van

samenzijn. Via opiumachtige stoffen in het vogelbrein, een ontspannen en tevreden gevoel dat opgewekt wordt zodat het diertje aan het zingen slaat.

Ik herken hun blijdschap. Dat ze puur voor de gezelligheid zingen betekend niet dat ze geen amoureuze relatie kunnen hebben. Het voorjaar is het hoogtepunt voor hun concerten. Vogels maken in het voorjaar nieuwe hersencellen aan die hun zang stimuleren. Naarmate het jaar vordert, verdwijnen deze hersencellen weer en neemt de drang tot zingen af.

Toch begint de huwelijksmarkt voor velen eigenlijk al in november. 1 november is het 'Nieuwjaar' in de natuur. Alles maakt zich klaar, zowel plant als dier. Voorjaarsbloeiers hebben hun bloemknop al onder hun rokken, vogels hebben een nieuw bruidspak aan. Maar die vervelende winter komt daar een stokje tussen steken, zodat het hele feest pas enkele maanden later kan beginnen.

Met onze zintuigen zijn wij net vogel. Vogels ruiken zo slecht als wij, ook al is dat niet helemaal zeker, want nieuw onderzoek bevestigt het tegendeel. Er zijn vogels die heel goed ruiken. Om elkaar het hof te maken doen ze aan een spektakel van zang en kleur. Kleur is hun primaire zintuig. Zang het tweederangs orgaan dat moet aanvullen waar kleuren ontbreken. Seksuele selectie heeft mannetjes, en soms beide geslachten, briljante kleuren, elegante tekeningen, en andere versieringen opgeleverd. De stem van het mannetje is muzikaler geworden in de oren van het vrouwtje, en ook in onze oren. We kunnen tot op zekere hoogte begrijpen dat er zoveel schoonheid is in de natuur. Dit kan grotendeels worden toegeschreven aan de werking van seksuele selectie. Het is misschien niks nieuws, maar ons gevoel voor schoonheid is ongetwijfeld begonnen met seksuele evolutie, de beoordeling van het andere geslacht. Zie al die seks in de natuur, al die bloemen, die geslachtsorganen. Dat gepronk en gezang van vogels. Want hij zingt en zij moet kiezen, zij maakt het oordeel uit, ze kiest voor de beste zanger, het mooiste voorkomen. De vrouwen zijn de jury voor de evolutionaire selectie. Door het lied van de man te horen, gaat bij de vrouw de hypofysekliek in haar hersenen hormonen aanmaken. Hoe meer hij voor haar zingt, hoe eerder haar eierstokken rijpen.

Vogels kunnen niet als spiegels voor mensen fungeren. We zullen genoeg moeten nemen met maar één goed discussiepunt dat ons doet nadenken.

Waarom zingen vogels met zoveel vuur? Met z'n allen tegelijk bij dagenraad. De klank is zo perfect, de interactie voortreffelijk. Al die vogels samen zijn het instrument met de meeste mogelijkheden. Een volmaak koor met verschillende akkoorden. Elke soort heeft zijn eigen melodie, zijn eigen stem.

Ook al zingen ze verschillend. Als ze de vurigheid in hun kop hebben zijn ze niet te stuiten. Vogels zingen vol emotie, hun lijf zit vol drang, zelfs in ieder dialect. Ze leggen een eigen gevoel en feeling in hun betoon. Geen andere wezens doen dat na. En er zit variatie in, ook binnen de soort, van streek tot streek.

Vinken zingen hun trillers naar beneden afdalend met ongeveer een derde noot en eindigen met een briljante toonafsluiting. Wij horen bij onze Vlaamse vinken een rijmpje dat eindigt met 'suskewiet', vinken in Wallonië eindigen met 'francis', in het noordelijke deel van Nederland met 'weetnit', in midden Spanje met 'josee' en in West-Duitsland met 'achnein'. Overal is de vinkenslag anders. Ook al is de hele melodie herkenbaar voor elke vink, ze zingen tegenover hun burens een verstaanbaar lied. Toch hebben ze onderling nog een persoonlijke wijs. Waar dient dat onderscheid voor? Kunnen ze hun steeknoten zo herkennen? Hoe reageren ze op een vink met een vreemd accent? Jonge vinken kunnen zich nog aanpassen als ze zich in een vreemde regio vestigen.

Buiten dit slot van de vinkenslag klinkt de beginmelodie in onze oren bij elke vink hetzelfde als de vorige, maar de fijne structuren van schijnbaar individuele vertolkingen klinken voor de vink zelf heel anders. Hun liederen zitten vol subtiele nuances die wij niet kunnen waarnemen. Terwijl wij telkens herhalingen van hetzelfde onwrikbare deuntje menen te horen, is het denkbaar dat zij informatie horen over seks, identiteit, intentie, gezondheid, rivaliteit, trots, tevredenheid, emotie, sympathie, uitgelatenheid, zelfs angst en vrees, en zoveel meer. Ze zingen om een band met hun partner op te bouwen, om elkaar te stimuleren als ze samen zijn, om samen te blijven tijdens het reizen, en om hun ouderlijke verantwoordelijkheden te coördineren. Bij sommige soorten zingen vrouwtjes ook, vooral buiten het broedseizoen. Gewoon voor het plezier, om aandacht te trekken, of ook van eenzaamheid. Terwijl mannetjes altijd zingen uit seksuele drift, strijd en bluff. Geen enkele zang bevat zoveel competitie als die van vogels.

Mensen ervaren vogelzang op een totaal andere manier. Maar ook vogels kunnen hun eigen zang op verschillende manieren ervaren, afhankelijk van hun geslacht en het seizoen. Om daar achter te komen werkten vorsers vaak met goudvinken, omdat die een groot scala aan klanken kunnen uiten. Weinige vogelaars horen dit, omdat goudvinken in het struikgewas meestal alleen wat lijken te fluiten, maar wie geluisterd heeft naar hun stille zang weet dat ze variabele tonen in hun lied hebben. Het wordt stil voorgedragen, maar is daarom niet minder dan een

superzanger. Het lied van de goudvink moet heel anders klinken voor een goudvink dan voor een mens. In steeds dezelfde volgorde zingt hij zijn lied dat bestaat uit verschillende syllaben. Als de onderzoekers één van deze lettergrepen omdraaiden merken de goudvinken bijna altijd de verandering op. Menselijke luisteraars konden dat niet, zelfs niet na veel oefenen. Toen de onderzoekers het gat tussen twee lettergrepen verdubbelde, konden mensen het met heel wat moeite wel horen. Het klonk als een hapering in een opname, maar nu hadden de goudvinken er totaal geen aandacht voor. Ze konden de verschillen niet horen tussen twee liederen die duidelijk verschillend waren voor menselijke oren.

Ook al leren vogels hun individuele volgorde van lettergrepen in hun jeugd, en zingen ze de rest van hun leven dezelfde onveranderlijke sequentie, ze geven geen moer om de volgorde. Ze geven alleen om wat er in de individuele noten zit. Het is hetzelfde alsof twee converserende mensen aandacht schenken aan de nuances van elkaars klinkers, terwijl ze botweg de volgorde van elkaars woorden negeren.

Als bosvogel zal een vink altijd zijn lied brengen vanuit een boom, dan klinkt het uit de hoogte ook ver. Ze horen elkaar en reageren op elkaar. Toch letten ze niet zozeer op het lied in zijn geheel, ze ontleden het elke keer. Voor vele vogels liggen de schoonheid en de betekenis van het lied in de details. Ze kunnen of willen door de bomen het bos niet meer zien.

Zoals bij alle zangvogels treft men een groot verschil in talent en bekwaamheid aan en zingt de ene merel mooier dan de andere. Dat kan ook te maken hebben met de leeftijd. Ze leren ieder jaar bij. Wetenschappers ontdekten dat bosuilen, spotlijsters en zanglijster en nog veel andere vogelsoorten een persoonlijke zang hebben waaraan je ze individueel kan herkennen. Een eigen stem die verschilt van individu tot individu, net zoals een vingerafdruk. Niet alleen met sonogrammen zijn die te onderscheiden, wie lang en goed luistert, steekt ook heel wat op.

In de herfst horen alle mussen elkaar op dezelfde manier. In de lente ontleen de mannetjes en vrouwtjes verschillende ervaringen aan dezelfde deuntjes. Mussen veranderen snel hun toonhoogte en volume. Hun contactroep kan al vanaf januari anders klinken, terwijl je de mussen druk kunt bezig horen in alle maanden. Als ze groepen vormen moeten de vogels alle informatie ontleiden die gecodeerd is in een fijne structuur van hun roep, dus het gehoor moet zo snel mogelijk zijn, en dat is het ook. Dit gaat dus over de gewone huismus, een eenvoudige vogel die iedereen kent. In de herfst kan hun tem-

porele resolutie stijgen, maar hun toonhoogte-gevoeligheid daalt dan. Wanneer de lente komt verandert alles. De zwermen beginnen uiteen te vallen, vrouwtjes en mannetjes vormen paartjes om hun eigen broedterritorium vast te leggen. Er wordt gevochten en gestreden. Om partners aan te trekken, beginnen de mannetjes hun baltsliedjes te zingen die veel eenvoudiger zijn dan hun geroep het hele jaar door. Er zijn vier noten en elk daarvan ligt dicht bij een zuivere toon. De aantrekkingskracht van het mannetje hangt af van hoe consequent hij deze noten kan zingen, en meer bepaald of hij de exacte daling in toonhoogte kan aanhouden tussen de twee noten. Nu moeten de mussen de frequenties van hun gezang zo scherp en precies mogelijk horen – en dat doen ze ook. Terwijl snelheid alles is in de herfst, is toonhoogte koning in de lente.

Hun leefwerelden bewegen gedurende het jaar naar elkaar toe en wijken ook in verschillende richtingen uiteen. Mussen hebben een seizoensgebonden gehoor, het wordt beter in het hanteren van toonhoogte in de lente, ten koste van de snelheid. Mannetjes blijven echter het hele jaar door snel horen. Als het gevoel voor akoestische timing van een vrouwtje in de lente iets trager wordt, wordt haar akoestische ruimte ook iets waziger.

Bij sommige soorten, zoals goudvinken, zou hun stem met het vorderen van de leeftijd offer kunnen worden – helaas is dat ook bij de menselijke soort het geval – maar men dacht dat het bij vogels op kortere tijdschalen niet veranderde. Het gehoor van de goudvink verandert door de seizoenen. Zijn baltslied, een nasaal, snel weerklinkend gefluit heeft een fijne structuur die snelle veranderingen in volume bevat. Zijn gehoor wordt sneller tijdens het broedseizoen en minder gevoelig voor toonhoogte. Man en vrouw stemmen hun gehoor volledig opnieuw af van het ene seizoen op het andere om de informatie te verwerken die dat seizoen het belangrijkste is. Hun stemmen en hun behoeften veranderen met de kalender. En zo ook met hun oren.

Goudvinken zijn heel bijzonder door hun gepaarde spieren in de syrinx en de ingenieuze manier waarop ze hun strottenhoofd in hun ademhalingsorganen coördineren bij het zingen. Vandaar hun grote vermogen om wijsjes te kunnen leren. Daar zijn ze al eeuwen voor bekend. Ze hebben ook heel aparte fysiologische eigenschappen. Zoals het aparte sperma, dat compleet afwijkt van andere vogels. Door hun monogame leefwijze is er nauwelijks spermacompetitie. Over deze vogel schreef ik een heel boek voor de vogelserie van uitgeverij Atlas Contact omdat er zoveel bijzonders over te vertellen valt.

Terwijl ik dit boek schreef, zaten altijd goudvinken voor mijn raam. Het gaf een heerlijk gevoel het onderwerp van mijn boek altijd voor ogen te hebben. Zo dichtbij kon ik ook hun zangoefeningen beluisteren. Goudvinken werden vroeger door mensen liedjes aangeleerd en daar waren die vogels uitmuntend in. Het aanleren van liedjes en van taal is vooral gekend bij kraaiachtigen en spreeuwen, maar er zijn veel vogels die dat kunnen.

Kuskoy is een dorp als alle andere in het Pontisch Gebergte aan de Turkse Zwarte Zee. Daar communiceren de dorpsbewoners al generaties lang met elkaar door middel van een gefloten taal, het 'kus dili', Turks voor vogeltaal. Het is een gefloten taal, ze fluiten op hun vingers. Zo klinkt de ochtendzang van vogels vaak precies hetzelfde als een beroemd vers uit de Koran. De taal is eigenlijk een gefloten dialect van het Turks, waarbij elke syllabe wordt weergegeven door één van de ongeveer twintig verschillende geluiden. Hier is een mooie gelijkenis met de taal van vogels.

Vogels en mensen hebben nog een opvallende overeenkomst: we hebben dezelfde aanleg voor het leren van taal. Dat concludeerden onderzoekers nadat ze de genetische basis voor het imiteren van klanken bestudeerden. Er zijn vogelsoorten die klanken kunnen reproduceren door ze te horen, ook wel 'vocaal leren' genoemd. Het is een bijzondere vaardigheid die ervoor zorgt dat dieren niet alleen complexe en gevarieerde geluiden kunnen herkennen, maar ook kunnen nadoen. Behalve vogels zijn slechts een aantal diersoorten bekend die dat kunnen. Mensen, dolfijnen, walvissen, zeehonden, olifanten en vleermuizen. Dat is een opvallende mix. Mensen en vogels zijn immers gescheiden door zo'n 300 miljoen jaar evolutie. Dat terwijl de mate waarin bij verschillende vogels het vocaal leren onderling weer flink kan verschillen.

Waar een papegaai ook klanken van andere diersoorten kan nadoen, imiteert het pimpelmeesje enkel melodieën van soortgenoten. Waarom de ene wel en de andere niet?

Onderzoekers van de Universiteit van California testten met behulp van een AI programma om regulerende elementen te identificeren die belangrijk zijn voor deze vorm van klanken leren. Op deze manier konden ze parallellen vinden tussen vogels en mensen in de structuur van de hersenen die verantwoordelijk zijn voor vocaal leren. Een specifiek deel van de hersenen heeft verbindingen die erg lijken op die in het deel van het menselijk brein dat spraak controleert. Hoe kan het dat soorten die evolutionair gezien zo ver uit elkaar staan toch soortgelijke genetische mechanismen hebben? Veel dieren die nauwer verwant zijn hebben dit vermogen dan weer niet. Met AI gaan we nog een boeiend tijdperk tegemoet.

Ik kan nog de zang van alle Europese vogels onderscheiden, mijn oren zijn nog goed, maar als ik vogelzang hoor, vind ik het verbazingwekkend dat het zo complex klinkt. Er zit veel in dat een andere vogel kan waarderen, maar ik niet. Ik mis nog steeds het meest. Aan ons om met gespitste oren en de juiste aandacht naar die betovering te luisteren. We kunnen de wereld in zijn complexiteit fluitend tegemoet treden, maar dat dat zelfde fluiten, naar analogie van het vogelgeluid zelf nooit meer hetzelfde kan en ook niet mag zijn. Vogels kunnen tegelijk muziek en poëzie zijn in de volle uitvoering van een partituur. Energie wordt getransformeerd en geleidt door emoties. Daar ligt het gebied waarop kunst werkt. Het ongrijpbare ding dat schoonheid heet, raakt je in een zenuw waar gedachten niet aan kunnen. Dat leidt tot een ander begrip van waarheid, een bewustzijn van verbinding met de dingen rondom. Ze worden een tastbare vorm van zichzelf, waar ik helemaal buiten sta.

Uit de historie van de Venkraai, aflevering 27 (1969)

Jelle Schuurmans

Met 52 excursies en 7 lezingen was 1969 een gemiddeld jaar. De traditionele familiedag was voor het eerst niet in Bergeijk maar in Bokrijk.

De convocatie van mei bevat enkele bespiegelingen over het wel en het wee van de afdeling en van de natuur.

Mei 1969.

Het voorjaar was laat, maar deze maand gaat de natuur de achterstand zeker inhalen. Een aanbeveling om op excursie te komen is dus wel overbodig. Vergeet alleen de aangepaste kleding (w.o. laarzen) niet.

Vóór het excursieprogramma volgen hier enkele mededelingen. Er wordt een onderzoek ingesteld naar vogelsterfte door landbouwvergiften in Noord-Brabant. Wie hier gegevens over heeft wordt verzocht deze te melden aan de Heer C.J.B. Thomassen, Laagstraat 61, Rijen, tel. 01692 - 2365.

De K.N.N.V. schrijft om de twee jaar een prijsvraag uit voor een biologisch werkstuk van een jongere onder de 21 jaar, die de biologie (nog) niet tot universitaire studie heeft gekozen. Ook dit jaar wordt deze "Nijkamp prijs" weer uitgelooft. De inzending sluit 1 Juli a.s. Nadere inlichtingen bij : Bureau K.N.N.V., Hoogwoud (N.H.). tel. 02263 - 445.

De plantenwerkgroep maakt bekend dat de eerste bijeenkomst (plannen maken, maar ook planten meebrengen ter determinatie) zal plaatsvinden op Dinsdag 29 April bij de familie van Wieringen, Papenvoort 84, Geldrop. Aanvang 20.30. Daarna gaan we weer iedere Maandagavond determineren in het zaaltje aan de Generaal Bothalaan. Er staan ook heel wat excursies op het programma!

Ook in de komende maand is er iedere week een vogel-avondexcursie of avondvogelexcursie o.l.v. W. Oversteegen. Bij gunstig weer wordt deze op Dinsdagavond gehouden, bij ongunstige omstandigheden (harde wind, koude) wordt ze uitgesteld tot Woensdagavond. In geval van twijfel belle men de leider, tel. 040 - 431734. Vertrek deze maand om 18.45 uur bij het huis van de leider, Rustenburgstraat 25, Tongelre.

Wij beginnen het programma met twee excursies, die al op de April-convo waren aangekondigd.

Zaterdag 3 Mei. Als U de Strabrechtse Heide wilt zien, dan kunt U bij het station in Geldrop om 2 uur de Heer E. Abma vinden, die U zal rondleiden.

Zaterdag 3 Mei. Boottocht op het Veerse Meer met bezoeken aan vogelrijke plaatsen. De kosten van de boottocht bedragen f. 4,- per persoon. De boot is van het Delta Instituut voor Hydro-

Zaterdag 10 Mei biologisch onderzoek en bemand met een schipper en een assistent. Zijn capaciteit is maximaal 25 personen. Het is in verband daarmee noodzakelijk dat men zich vóór 25 April resp. 2 Mei telefonisch voor deelneming opgeeft bij Mej. M.D. Hoge in Kloetinge, tel. 01100-7746 en ook vóór diezelfde data de kosten overmaakt naar haar gironummer 613551. Zodra de boot volgeboekt is moet zij helaas afwijzen. Wilt U haar s.v.p. ook mededelen of U per trein of per auto reist en plaatsen over heeft? Behalve proviand dienen ook laarzen en warme kleding te worden meegenomen. Zelfs bij mooi weer kan het op het water erg koud zijn. Samenkomst om 10 uur bij het station te Goes. Treinreizigers kunnen daar in auto's van andere deelnemers overstappen. De boot wacht bij de sluis in de dam bij het Katse Veer. N.B. De eerder aangekondigde boottocht van 17 Mei vervalt.

zijn.

Venkraai, KNNV Afd. Eindhoven, Ansbalduslaan 10-B, 5581CW Waalre

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

